

## Primitivii picturii romanesti moderne

Secolul al XIX-lea a reprezentat un moment de cumpana in istoria Principatelor romane, marcand alinierea lor la cultura europeana.

Datorita religiei ortodoxe si situatiei politice destul de ambigue, se poate afirma ca pana in secolul al XIX-lea artele plastice au avut o pozitie anacronica atat in Moldova cat si in Tara Romaneasca. Unica arta exista doar in cadru religios. Ortodoxia ignora aproape cu desavarsire sculptura (existau doar reliefuri pe zidurile bisericilor, unele de inspiratie rusa, ca cele de la Biserica Trei Ierarhi din Iasi sau "mobilier" bisericesc sculptat uneori cu motive zoomorfe, de inspiratie orientala, ca iconostasele brancovenesti), iar in ceea ce priveste pictura aceasta este riguros reglementata de erminiile scrise de "dascalii zografi" precum calugarul Dionisie din Furna. Profunda si mistica, arta religioasa din tarile romane este diferita de cea din Europa Occidentala- acolo, curentele artistice se concureaza si se succed cu o rapiditate uimitoare, inovatiile tehnice abunda iar unul dintre principalele teluri ale artistilor din acele timpuri este cum sa redea cat mai veridic realitatea; aici, adica in Moldova si Valahia, arta este caracterizata de hieratism, bidimensionalitate, rigiditate. Portretele, atunci cand exista, sunt numai ale unor ctitori sau donatori si nu cauta sa redea asemanarea acestora, ci sa exprime piosenia, religiozitatea si, de cele mai multe ori, pozitia sociala a personajelor respective. Ce-i drept, o icoana nu este o pictura oarecare, ci o fereastră spre lumea spirituala. Totusi, chiar si severul stil bizantin lasa loc unor evolutii si inovatii. Astfel, in secolul al XVIII-lea apare un stil "romanesc"- stilul brancovenesc, si tot in epoca lui Brancoveanu, pentru prima data, Parvu Mutu, un mester zugrav de biserici, da uitarii modestia si umilinta care trebuia sa ii caracterizeze pe cei din breasla sa si isi include portretul in fresca unei biserici, reprezentandu-se, bineinteles, cu pensula in mana.

Spre sfarsitul veacului, aplecarea carturarilor romani catre curentul iluminist isi face simtita influenta si in artele plastice. E posibil ca un rol nu lipsit de importanta sa il fi jucat si nobilii rusi, indragostiti de-a dreptul de cultura franceza si germana, cat si vecinii transilvaneni, care reusera sa tina pasul intr-o anumita masura cu evolutia artelor din vestul Europei.

Cert este ca pictura de sevalet isi face aparitia in tarile romane abia in ultimii ani ai veacului al XVIII-lea. Cel mai gustat gen va fi, fara indoiala, portretul, boieri si boieroaice inghesuindu-se sa se vada imortalizati cu mai multa sau mai putina maiestrie. Printre "primitivii" picturii romanesti, asa cum ii numesc criticii de arta, s-au numarat, in primul rand, fostii zugravi de biserici si mesterii iconari. Conform noilor mode, categoria lor sufera o schimbare de statut. In Tara Romaneasca ei se desprind de restul mesterilor, de "zugravii de gros" in 1787 si isi creeaza propria breasla, cea a "zugravilor de subtire". "Zugravul de subtire", "parasind rasa calugarului de odinioara, sau, daca nu era monah, caftanul ce-l situa uneori in ierarhia cinurilor medievale, [], devine, in lumea pestrita a targovetilor, o personalitate respectata iar indeletnicirea sa reprezinta o profesie lucrativa ca oricare alta." Bietii mesteri se luptau din greu sa dea uitarii canoanele bizantine, iar portretele executate de ei le dau de gol stangacia si nesiguranta: proportiile nu prea sunt respectate, luminile si umbrele nu se imbina in mod tocmai corect iar unele detalii fizice ale personajelor par mai

## Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari  
<http://referatenoi.ro>

---

degraba caricaturale- sprancene prea groase ochi exagerat de mari si de rotunzi, barbi prea stufoase si gaturi nemaipomenit de lungi. Ce e cu adevarat uimitor e ca aceleasi stangacii se intalnesc si in lucrarile unor mesteri straini, antrenati la scoli cu traditie in Italia, Franta sau Germania. Cine sa fie de vina atunci? Poate chiar comanditarii tablourilor, care, povestesc anecdotele, din dorinta de a epata, de a-si demonstra rangul sau averea, sau pentru a face ca imaginea lor de pe panza sa corespunda unor definitii mai degraba metaforice ale frumusetii, i-au determinat pe bietii pictori sa isi tradeze arta.

Cum notiunile de autonomia operei si a artistului sunt inca departe de urechile locuitorilor tarilor romane exista numeroase compozitii nesemnate. Acesta este cazul tabloului Sfanta Ecaterina si eteristii, tablou istoric prezentat cu naivitate in maniera religioasa, sau a altei lucrari-Judecata cea varsatoare de sange, care, sub pretextul unei povestiri apocrife despre Iisus Hristos prezinta sedinta unui divan unde, alaturi de domn, clerici si boieri, este prezent si un personaj in strai de demnitar occidental. Informatii interesante despre gusturile contradictorii ale acelor vremuri ne dau si portretele boierilor Dimitrie Ralet, Mihaita Filipescu, Constantin Andronescu si Iancu Manu. Ralet si Andronescu au dorit sa sublinieze importanta functiilor lor asa ca apar tinand in mana unul o scrisoare, iar celalalt un document. In portretele lui Iancu Manu si al lui Mihaita Filipescu remarcam rafinata moda a epocii: fermeneaua cu detalii elegante, in tonalitati inchise, anteriorul incins cu un taclit ce mai servea si ca suport pentru arme, mataniile in mana si pe cap o varianta europeana si crestina a turbanului, numita tarabolos sau cealma.

Dintre artistii ale caror nume sunt cunoscute ii mentionam pe Grigore Zugravu si pe starostele de breasla Iordache Venier, ambii infatisand scene istorice cu domnitorul Nicolae Mavrogheni, pe Nastase Negrule si Petrache Logofatul, scoliti ca miniaturisti de traditie medievala si ilustratori ai cunoscutelor si popularelor carti "Erotocritul" de Cornaro si "Alixandria". Din nefericire, despre toti acestia istoria a fost zgarcita in informatii. Stim mai multe despre Nicolae Polcovnicul (1788-1842). Boier, scolit in pictura bisericeasca, Nicolae Polcovnicul isi face Autoportretul in care isi da silinta sa sparga tiparele, imbinand caracterul sobru si hieratic al picturii bizantine cu jocurile de lumina si umbra apartinand celei apusene. Cu acelasi gen de probleme stilistice se confrunta si Ion Balomir (1794-1835?), transilvanean stabilit la Iasi. Portretele sale de carturari cum ar fi cel al pravilistului Andronache Donici sau de boieri, ca, de exemplu, cel al lui Frederic Bals, sunt dovada a luptei de renuntare la vechile canoane. In Transilvania, de data aceasta, activeaza Mihail Velceleanu (1810?-1873), conducator al unei scoli banatene de "zugravitura" la Bocsă Montana.

Cel care reuseste desprinderea de severele reguli bizantine este moldoveanul Eustatie Altini (1772?-1815). Bursier al statului, in jurul anului 1800, la Academia de Arte Frumoase din Viena, el devine primul pictor "academist" roman. Altini fondeaza la Iasi o scoala foarte cautata, unde vin sa se perfectioneze si pictori din principatul vecin. Lucrarile sale, mai ales portretele de femei, se remarca prin sensibilitate, grija pentru detalii si un bun ochi pentru combinarea nuanțelor.

Iasul face numeroase progrese culturale, Gheorghe Asachi punand aici bazele invatamantului artistic romanesc modern. La invitatie sa vin sa tina cursuri in cadrul "clasului special de zugravie"

## Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari  
<http://referatenoi.ro>

---

de la Academia Mihaileana numerosi artisti straini. Pictor talentat dar si bun pedagog este Giovanni Schiavoni (1804-1848), nascut la Triest, in familia unui pictor venetian. El este autorul portretelor familiei boieresti Burada sau chiar al portretului lui Gheorghe Asachi-lucrari in care se manifesta din plin curentul romantic. Asachi e prezentat intr-o incapere amenajata in mod tipic pentru o minte luminata a aceluia secol: globul pamantesc, o biblioteca bogata, numeroase foi de hartie alaturi de pana de scris si nelipsitul bust al lui Voltaire alcatuiesc o recuzita potrivita pentru tanarul intelectual .

Niccolo Livaditti (1804-1860), concetateanul lui Schiavoni, e si el foarte solicitat de protipendada moldoveneasca. El ii picteaza pe cei din familia Alecsandri si, chiar daca nu stapaneste prea bine proportiile, reuseste sa surprinda atmosfera intima, ca si in cazul familiei Manu. Nu stim daca acel lancu Manu total europeanizat pictat de Livaditti e acelasi cu cel infatisat de pictorul anonim cativa ani mai devreme, dar evolutia mentalitatilor e usor de urmarit.

De o cu totul alta factura sunt lucrarile polonezilor Mauriciu Loeffler si Ludovic Stawski. Cel din urma realizeaza peisaje din Iasi, prezentand intr-un stil vesel si usor naiv un oras cosmopolit si plin de viata, ca in O vedere a lasilor la 1842.

Din categoria portretistilor talentati, cu o atentie deosebita pentru redarea detaliilor precum bijuteriile sau accesoriile vestimentare, face parte si Mihail Tãrãpler (1780-1820?). De la el s-au pastrat mai ales portretele unor doamne din inalta societate ca Vorniceasa Manu cu copilul (extreme de interesanta apetenta familiei Manu pentru arta!), Logofeteasa Maria Dudescu sau Doamna Safta Ipsilanti.

Foarte gustate atat de boierii moldoveni cat si de cei munteni sunt portretele executate de Iosif August Schoefft (1778-1863). Tablourile sale arata conservatorismul marilor boieri-ca Logofatul Alecu Ghica- in fata capriciilor modei, spre deosebire de sotiiile lor, care devin repede "victime" ale modei pariziene. Maghiarul Schoefft este un pionier si in alte domenii, mai degraba mercantile, dar astazi indispensabile artei: vernisajul personal si reclamele in reviste.

Connationalul lui Schoefft, Barabas Miklos (1810-1898), maghiar din Transilvania, prefera o alta directie. El reda in acuarela pe hartie scene din viata cotidiana, cum este cea numita Mocani salisteni indreptandu-se spre targ, prezentata in 1844 la Viena.

Anton Chladek (1794-1882), ceh din Banatul Sarbesc, cu studii la Milano si activitate la Budapesta si Viena, stabilit la Bucuresti din 1835, realizeaza si el portrete interesante ,cu incercari de a prezenta nuante psihologice, cum e vizibil chiar in Autoportret. Tot Chladek e deosebit de abil in tehnica delicatelor miniaturi in ulei.

Invatamantul artistic modern isi face aparitia si in Tara Romaneasca. La Colegiul Sfantul Sava exista o catedra de desen detinuta de croatul Carol Wallenstein/ Wahlstein (1795-1858), iar in 1831 este deschisa, sub conducerea lui Nicolae Teodorescu (1786-1880) Scoala de Zugravie de

## Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari  
<http://referatenoi.ro>

---

pe langa Episcopia Buzaului. Desi patronata de biserica, la aceasta scoala se practica si alte genuri de pictura in afara celei religioase, dupa cum se vede din peisajul intitulat Procesiune la Manastirea Ratesti, semnat de insusi profesorul Teodorescu.

Wallenstein sau Valstein, dupa numele sau romanizat, face primii pasi, ce-i drept cam nesiguri, catre pictura istorica. Inspirat de legende si plin de avant romantic picteaza Batalia de la Calugareni, Visul lui Mihai Viteazul si Juramantul lui Mihai inconjurat de boieri. Carol Wallenstein pare a se adapta perfect peisajului romanesc, ba mai mult, el incalca putin regulile, imprumutand tinuta somptuoasa si impunatoarele mustati rezervate boierilor-Autoportret.

Dar probabil ca cel mai reprezentativ pictor al generatiei de la 1848 si al ideilor sale revolutionare este Constantin Daniel Rosenthal (1820-1851). Nascut intr-o familie evreiasca la Budapesta, Rosenthal studiaza artele timp de cinci ani la Academia din Viena, apoi petrece cateva luni in Anglia de unde deprinde naturaletea si anumite elemente scenografice remarcabile in tablouri ca Nicolae Golescu in costum de vanatoare, Anica Manu (aceeasi!) cu copii sai sau Doctor Grunau. Acest tanar, venit la Bucuresti in 1842, este cel care va crea un pandant romanesc al Mariannei franceze: Romania revolutionara. Rosenthal nu se margineste doar la atat. Picteaza naturi moarte de inspiratie flamanda si scene de gen, pline de romantism , ca Scena la fantana.

Revolutionar ca si Rosenthal este Ion Negulici (1812-1854). Bursier la Viena si Paris, unde de altfel a si castigat un premiu pentru tabloul (care, din pacate, nu s-a pastrat) Intoarcerea taranilor de la camp, Negulici experimenteaza diferite genuri de pictura. De la el s-a pastrat o panza intitulata Peisaj din Campulung, in care nuante reci de gri si albastru contrasteaza cu albul stralucitor al cladirilor si cu verdele vibrant al naturii intr-o maniera care pare sa il prefigureze pe Ioan Andreescu.

Barbu Iscovescu (1816-1854), fiul unui iconar bucurestean, studiaza pictura de sevalet si scenografia la Viena, unde locuieste vreme de doisprezece ani. Apoi, el uceniceste la Paris pe langa pictorii academisti Edouard Francois Picot si Michel Martin Drolling, in atelierul celui din urma studiind alaturi de Negulici. Manifesta predilectie pentru peisaje si portrete. E interesat de tipologia taranilor, dupa cum reiese din schita Roman Plaies inarmat , facuta in timpul unei calatorii in Banat. Pe cheltuiala proprie el picteaza portretele revolutionarilor-Avram Iancu, Nita Magheru, Simion Balint, Nicolae Solomon, in speranta ca va realiza un album al revolutiei de la 1848. Barbu Iscovescu isi pune talentul de scenograf in slujba revolutiei: imagineaza un nou steag a carui deviza este "Dreptate si Fratie" si se ocupa de organizarea festivitatilor.

Daca am mentionat simboluri revolutionare, ar trebui sa amintim si faimoasa acuarela Grupul de manifestanti pentru Constitutie de la 1848 semnata Costache Petrescu. Din nefericire, despre Costache Petrescu nu se cunosc prea multe detalii.

Specifica picturii romanesti de la jumatarea secolului al XIX-lea este imbinarea de elemente academiste cu cele romantice. Asa se intampla cu Constantin Lecca (1807-1887), transilvanean

## Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari  
<http://referatenoi.ro>

---

stabilit in Tara Romaneasca in calitate de profesor de desen la Craiova. El transpune, folosindu-se de limbajul stilistic viguros al academismului teme specifice romantice, ca, de exemplu, Uciderea lui Mihai Viteazul sau Mihai Viteazul intrand in Alba Iulia. Adevarata sa masura o da insa in portretele de femei-Maria Maiorescu, Ecaterina Manu (din nou cineva din familia Manu), Maria Bibescu sau Ana, sotia lui Ionascu. Aici, privirea extreme de vie si expresiva a modelelor sale este cea care captiveaza privitorul.

Prietenul sau transilvanean, Misu Popp (1827-1892), isi da toata silinta de a demonstra ca stapaneste tehnicile clasice ale racourci-ului, eclairaj-ului si clarobscurului in tablouri de inspiratie mitologica sau istorica precum Orfeu in infern sau Moartea Cleopatrei. Mai originale ii sunt portretele, cum e cel delicat reprezentand-o pe Ana Enescu sau cel in care infatiseaza un personaj tinand de mitologia populara- Haiducul Radu Anghel.

Mai putine stim despre Petru Alexandrescu (1828-1899), autorul unor portrete ca enigmaticul Portret de femeie si al unei alegorii litografiate pe tema Unirii, despre romanticii Petre Mateescu (1821-1873), portretist al generalului Magheru si al scriitoarei si artistei Dora d'Ambrasia, si Mihail Lapaty (1816-1860?), artist cu studii la Paris, in atelierul lui Ary Scheffer, si pictor al unui tablou infatisandu-l pe Mihai Viteazul.

Eforturile lui Asachi in directia invatamantului artistic dau primele rezultate in aceasta perioada. Trei absolventi ai "clasului de zugravie" sunt trimisi cu burse in Occident: Gheorghe Lemeni (1813-1848), autor al unor lucrari interesante ca Portretul pictorului Gheorghe Nastasianu sau posibilul Autoportret, din pacate mort imediat dupa revenirea in tara; Gheorghe Nastasianu sau Nastaseanu (1812-1864), numit de Golescu Albul "un democrat enrage", adept al romantismului, dupa cum reiese din Omul in armura si Portret de barbat si Gheorghe Panaiteanu-Bardasare(1816-1900). Acesta din urma, desi mai putin talentat decat colegii sai, a se vedea portretul usor stangaci al lui A. Lochmann, face cariera. Infiintea pinacoteca ieseana si, in 1860, este numit de Cuza in fruntea Academiei de Belle Arte din capitala Moldovei. Lucrarile sale de mici dimensiuni, ca Fata cu fluturele, Femeia cu tamburina, La baie, Surasul sunt corecte dar reci, fara scilpire, ca si cele ale lui G. Siller (1824-1880) cum ar fi, spre exemplu, Manastirea Neamt, in care viziunea matematica, data de studiile de arhitectura ale artistului, invinge creativitatea.

Figura aparte face banateanul Nicolae Popescu (1835-1877), autorul unor tulburatoare portrete masculine: Cavaler si rafinatul Portret de barbat in rosu.

Dupa 1850 Bucurestiul incepe s-o ia inaintea Iasului, devenind capitala culturala a Principatelor. Astfel, Gheorghe Tattarescu (1820-1894), format in Italia, la Academia di San Luca, picteaza aici intr-o maniera clasicizanta figuri de revolutionari -Nicolae Balcescu, dar si de persoane dragi- Fiica artistului. Se foloseste de inspiratia biblica pentru a crea scene ca Agar in desert sau Desteptarea Romaniei, si, din cand in cand, mai cade prada romantismului-La pestera Dambovicioara.

Foarte popular in epoca este Carol Popp de Szathmary (1812-1887). Dovada a popularitatii sale

## Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari  
<http://referatenoi.ro>

---

sunt portretele comisionate de domnitorul Alexandru Ioan Cuza si de sotia sa, Elena. El a fost si primul fotograf de arta roman si unul dintre primii fotoreporterii de razboi, participand la Razboiul Crimeei. Calator pasionat, el realizeaza o serie de acuarele care reusesc sa surprinda atmosfera extrem de pitoreasca a locurilor: Targul Mosilor, La balci, Baratia din Campulung, Vanzator de fructe si Biserica Stavropoleos.

Uneori, opera lui Carol Popp de Szathmary poate fi confundata cu cea a colaboratorului sau, alaturi de care decoreaza cateva biserici, maltezul Amedeo Preziosi (1816-1882). Acesta este autorul unor lucrari imbibate de dezinvoltura latina ca Targ sau Biserica Batistei.

In stilul lui Szathmary picteaza si elvetianul Henric Trenk (1818-1892), stabilit definitiv la Bucuresti in 1846, si germanul Emil Volkens. Dar in lucrarile lor, Peisaj cu casa taraneasca, Conac de posta sau Targul Mosilor si Popas spontaneitatea, efervescenta efemerului se lasa coplecite de recele si rigurosul spirit german.

Acestia au fost "primitivii" picturii romanesti moderne si deschizatorii de drumuri care au imprumutat vocabularul estetic occidental si s-au straduit sa il adapteze mediului autohton. Stangaciile si erorile lor sunt iertate, deoarece fara ei astazi nu ar mai fi existat o arta romaneasca in adevaratul sens al cuvintului.

### Bibliografie:

-Dionisie din Furna- "Erminia picturii bizantine", ed. Sophia, Bucuresti, 2000

-Florea, Vasile-"Arta Romaneasca", vol.II, ed. Meridiane, Bucuresti, 1982

-Gheorghita, Victoria; Vazaca, Marina- "Muzeul National de Arta al Romaniei-Galeria de arta romaneasca moderna", ed. MNAR, Bucuresti, 2001

-Isar, Nicolae- "Istoria moderna a romanilor, II, 1848-1878", ed. Fundatiei Romania de Maine, Bucuresti, 2005

## **Referate**

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari

<http://referatenoi.ro>

---

- revista Antichitati Romania, anul II, nr. 4 (10), iunie-august 2005, articolul "Mode si vesminte: Moda societatii romanesti in veacul fanariot" de dr. Adrian-Silvan Ionescu